KESKI-
SUOMEN
HYVINVOINTI-
ALUE

Keski-Suomen hyvinvointialue

Vammaispalvelulain (675/2023) soveltamisohje 1.1.2027 alkaen

Sisällys

1 Vammaispalvelulain (675/2023) soveltamisohje 2
1.1 Vammaisille henkilöille järjestettävät erityispalvelut (VpL 6 §) 4
1.1.1 Valmennus (VpL 7-8 §) 4
1.1.2 Henkilökohtainen apu (VpL 9-11 §) 6
1.1.3 Erityinen osallisuuden tuki (VpL 12-13 §) 9
1.1.4 Tuettu päätöksenteko (VpL 14-15 §) 10
1.1.5 Vaativa moniammatillinen tuki (VpL 16-17 §) 11
1.1.6 Tuki esteettömään asumiseen (VpL 22-23 §) 12
1.1.7 Liikkumisen tuki (VpL 28-31 §) 15
1.1.8 Asumisen tuki (VpL 18 §) 18
1.1.9 Lapsen asumisen tuki (VpL 19-21 §) 19
1.1.10 Päivätoiminta (VpL 25-26 §) 21
1.1.11 Kehitysvammaisten henkilöiden työtoiminta (VpL 27 §) 22
1.1.12 Lyhytaikainen huolenpito (VpL 24 §) 22
1.1.13 Taloudellinen tuki hengityslaitteen varassa elävälle henkilölle (VpL 33 §) 24
1.2 Vammaisille henkilöille järjestettävät harkinnanvaraiset ja määrärahasidonnaiset palvelut ja tukitoimet (VpL 6 §) 25
1.2.1 Taloudellinen tuki (VpL 32 §) 25
1.2.2 Muut palvelut ja tukitoimet (VpL 34 §) 27
1.2.2.1 Korvaus ylimääräisiin vaatetuskustannuksiin ja erityisravintokustannuksiin 27
1.2.2.2 Harkinnanvarainen liikkumisen tuki 28
2 Erityishuoltolakiin voimaan jääneet säännökset 28

HUOMIO!

HE 180 /2026 vp (hallituksen esitys sosiaalihuoltolain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi) on tarkoitus tulla pääosin voimaan 1.7.2027. Mikäli lakiesitys hyväksytään eduskunnassa, tulee muutoksia myös vammaispalveluissa muun muassa asiakkaan tuen tarpeen arviointiin ja asiakassuunnitelman laadintaan. Sosiaalihuoltolain 17 § (toimintakyvyn ja osallisuuden tuen palvelu) astuu voimaan 1.1.2027 alkaen ja tällä on vaikutuksia vammaispalvelulain 25 §:ään ja 27 §:ään sosiaalihuoltolain 27 d § ja 27 e § kumoutuessa. HE 180/2026 vp:n tuomat muutokset tältä osin on lisätty soveltamisohjeeseen punatulla värillä.

1 Vammaispalvelulain (675/2023) soveltamisohje

Tähän soveltamisohjeeseen on koottu vammaisten henkilöiden palveluja ja tukitoimia koskevan vammaispalvelulain (675/2023) mukaisten palvelujen ja tukitoimien myöntämistä koskevat periaatteet.

Vammaispalvelulain mukaisten palveluiden tavoitteena on toteuttaa vammaisen henkilön yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja osallistumista yhteiskunnassa sekä ehkäistä ja poistaa niiden toteutumisen esteitä; tukea vammaisen henkilön itsenäistä elämää ja itsemääräämisoikeuden toteutumista; turvata vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen ja edun mukaiset, riittävät ja laadultaan hyvät palvelut (VpL 1 §).

Vammaispalvelulain 2 §:n (22.12.2025/1399) mukaan laissa säädetään vammaisille henkilöille järjestettävistä erityispalveluista.

Vammaisella henkilöllä tarkoitetaan vammaispalvelulaissa henkilöä, joka tarvitsee vamman tai sairauden aiheuttaman pitkäaikaisen fyysisen, kognitiivisen, psyykkisen, sosiaalisen tai aisteihin liittyvän toimintarajoitteen johdosta välttämättä apua tai tukea tavanomaisessa elämässä.

Vammaisen henkilön palvelut järjestetään ensisijaisesti sosiaalihuoltolain (1301/2014), terveydenhuoltolain (1326/2010), ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain (980/2012), varhaiskasvatuslain (540/2018), perusopetuslain (628/1998) tai muun ensisijaisen lain perusteella. (VpL 2 §).

Vammaispalvelulain perusteella järjestetään palveluita niille vammaisille henkilöille, joiden toimintarajoitteesta johtuva välttämätön avun ja tuen tarve poikkeaa kyseessä olevaan elämänvaiheeseen tavanomaisesti kuuluvasta avun ja tuen tarpeesta. Vammaispalvelulaissa tarkoitetaan elämänvaiheella ihmisen yleiseen elämänkulkuun kuuluvaa ajanjaksoa, johon liittyy sille tyypillisiä kehitysvaiheita ja tehtäviä. Elämänvaiheita ovat lapsuus, nuoruus, aikuisuus ja vanhuus. Arvioitaessa oikeutta saada vammaispalveluita eri elämänvaiheissa tulee ottaa huomioon, mitä 1 §:ssä säädetään lain tarkoituksesta. Arvioinnissa tulee lisäksi ottaa huomioon palveluiden jatkuvuus siirryttäessä elämänvaiheesta toiseen. Arviointi oikeudesta saada

vammaispalveluita eri elämänvaiheissa tulee tehdä yksilöllisesti osana 4 §:ssä ja sosiaalihuoltolain 36 ja 37 §:ssä tarkoitettua palvelutarpeen arviointia. (VpL 2 §).

Vammaispalvelulain perusteella järjestetään palveluita vain, jos muussa laissa tarkoitetut palvelut eivät ole vammaisen henkilön yksilöllisen palvelutarpeen ja edun kannalta sopivia ja riittäviä. Asiakkaan edusta säädetään sosiaalihuoltolain 4 ja 5 §:ssä. (VpL 2 §).

Ensisijaisen lainsäädännön mukaan järjestettävistä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista voidaan periä maksu sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain (734/1992) mukaisesti. Sen lisäksi, mitä mainitun lain 11 §:ssä säädetään maksun perimättä jättämisestä tai määrätyn maksun alentamisesta, 3 momentissa mainitun lain perusteella järjestetyistä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista määrättävä maksu on jätettävä määräämättä tai perimättä tai sitä on alennettava, jos maksu estää vammaisen henkilön palveluiden yksilöllisen järjestämisen tai vaikeuttaa sitä olennaisesti tai jos siihen on syytä huollolliset näkökohdat huomioon ottaen. (VpL 2 §).

Vammaisen henkilön osallisuutta tuetaan hänen toimintakykynsä, ikänsä ja kehitysvaiheensa sekä elämäntilanteensa edellyttämällä tavalla. Vammaista henkilöä tuetaan tiedon saannissa sekä oman mielipiteen muodostamisessa ja ilmaisemisessa. Sosiaalihuoltolain 36 ja 39 §:ssä säädetään palvelutarpeen arvioinnin ja asiakassuunnitelman tekemisestä yhteistyössä asiakkaan kanssa. Mainituissa lainkohdissa säädetyn lisäksi palveluiden toteuttaminen ja seuranta tehdään yhteistyössä vammaisen henkilön kanssa siten, että hänellä on mahdollisuus olla osallisena asiakasprosessin kaikissa vaiheissa. Vammaisen lapsen osallisuuden tukemiseen asiakasprosessissa on kiinnitettävä erityistä huomiota. (VpL 3 §).

Vammaisen henkilön palvelutarpeen arvioinnista ja asiakassuunnitelman tekemisestä säädetään sosiaalihuoltolain 36, 37 ja 39 §:ssä. Vammaisen henkilön palvelutarpeen arvioinnista ja asiakassuunnitelman tekemisestä vastaa aina sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa (817/2015) tarkoitettu virkasuhteessa oleva ammattihenkilö. Palvelutarpeen arviointi on aloitettava viipymättä ja saatettava loppuun ilman aiheetonta viivytystä. Arvioinnin tekeminen on aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä siitä, kun asiakas, asiakkaan omainen tai läheinen tai hänen laillinen edustajansa on ottanut yhteyttä sosiaalipalveluista vastaavaan hyvinvointialueen viranomaiseen palvelujen saamiseksi henkilön ollessa vammaispalvelulaissa tarkoitettu vammainen henkilö. Vammaisen henkilön palvelutarpeen arviointia täydennetään asiakkaalle laadittavalla asiakassuunnitelmassa, jollei suunnitelman laatiminen ole ilmeisen tarpeetonta. Jos vammaisen henkilön itsemääräämisoikeuden toteutuminen edellyttää erityisiä toimenpiteitä, ne kirjataan asiakassuunnitelmaan. Omatyöntekijästä ja läheisverkoston kartoittamisesta säädetään sosiaalihuoltolain 42 ja 43 §:ssä. Sosiaalihuoltolain 41 §:ssä säädetään sosiaalihuollon viranomaisen vastuusta huolehtia siitä, että käytettävissä on

henkilön yksilöllisiin tarpeisiin nähden riittävästi asiantuntemusta ja osaamista. Asiakassuunnitelma tarkastetaan tarvittaessa.

Vammaispalvelulain mukaisia palveluita koskevasta päätöksenteosta ja päätösten toimeenpanosta säädetään sosiaalihuoltolain 45 ja 46 §:ssä. Päätös pannaan toimeen kiireellisissä tapauksissa viipymättä ja muissa kun kiireellisissä tapauksissa ilman aiheetonta viivytystä ja viimeistään kolmen kuukauden kuluessa asian vireille tulosta, jollei asian selvittäminen erityisestä syystä vaadi pitempää käsittelyaikaa.

Vammaisen henkilön palveluita koskevat tämän lain mukaiset päätökset tehdään siten, että ne ovat voimassa toistaiseksi, ellei henkilön oma etu, yksilöllinen tilanne tai palvelun luonne edellytä määräaikaista päätöstä.

Vakuutuslaitokselta peritään vammaispalvelulain mukaisten palvelujen ja tukitoimien järjestämisestä aiheutuvia kustannuksia silloin, kun palveluja ja tukitoimia on annettu samaan tarkoitukseen ja samaan aikaan kun vakuutuslaitos on korvausvelvollinen (VpL 40 §).

1.1 Vammaisille henkilöille järjestettävät erityispalvelut (VpL 6 §)

Keski-Suomen hyvinvointialue järjestää vammaiselle henkilölle seuraavia avun ja tuen tarpeisiin vastaavia palveluita silloin, kun vammaisen henkilön itsenäisen elämän, osallisuuden tai yhdenvertaisuuden toteutuminen sitä välttämättä edellyttää.

Jotta vammaiselle henkilölle voidaan myöntää jotakin seuraavista erityispalveluista, tulee hänen kohdallaan täyttyä VpL 6 §:n lisäksi sekä VpL 1 §, VpL 2 § että haettavan palvelun (VpL 7 §-34 §) palvelukohtainen myöntämisen kriteeri.

1.1.1 Valmennus (VpL 7-8 §)

Vammaisella henkilöllä on oikeus saada valmennusta, jos hän tarvitsee tukea oppiakseen uusia tai vahvistaakseen olemassa olevia itsenäisessä elämässä tarvittavia taitoja taikka toimiakseen elämässään tapahtuvissa muutostilanteissa tai valmistautuakseen tällaiseen tilanteeseen. Edellytyksenä on lisäksi, ettei vastaavaa valmennusta voi saada lääkinnällisenä kuntoutuksena. Valmennus täydentää sosiaalihuoltolain 17 §:n mukaista sosiaalista kuntoutusta niissä tilanteissa, kun sen nojalla ei voida järjestää vammaisen henkilön yksilöllisiin tarpeisiin nähden sopivia palveluja (HE 191/2022 vp).

Itsenäisessä elämässä tarvittavilla taidoilla tarkoitetaan taitoja, joita henkilö tarvitsee kommunikaatiossa ja vuorovaikutuksessa, teknisten laitteiden ja digisovellusten käytössä, ympäristön hahmottamisessa ja liikkumisessa erilaisissa toimintaympäristöissä, ajan hahmottamisessa, kodinhoidon suunnittelussa ja

toteutuksessa, asioinnissa, rahankäytössä tai muissa vastaavissa toiminnoissa. Vammaiselle henkilölle voidaan myöntää esimerkiksi tukea arjen taitojen opetteluun, liikkumistaidon ohjausta taikka pistekirjoituksen opetusta.

Valmennus elämänmuutostilanteissa voi liittyä useisiin eri tilanteisiin. Esimerkiksi tilanne, jossa henkilö on juuri vammautunut ja hän tarvitsee valmennusta toimiakseen arjessaan muuttuneen toimintakyvyn kanssa; muutos toimintaympäristössä tai perhetilanteessa taikka muu vastaava elämän muutostilanne, esimerkiksi päiväkodin, koulun tai opiskelun aloittaminen tai lopettaminen tai muutto uuteen kotiin. Vammaiselle henkilölle voidaan myöntää esimerkiksi muuttovalmennusta tai asumiskokeilua.

Valmennus on aina tavoitteellinen ja määräaikainen palvelu, johon sisältyy:
1) tiedollisten ja toiminnallisten taitojen ja sosiaalisen vuorovaikutuksen harjoittelu;
2) viittomakielen opetus tai puhetta tukevien ja korvaavien kommunikaatiokeinojen käytön ohjaus;
3) vammaisen henkilön toimintakyvyn, toimintaympäristön tai perhetilanteen muuttuessa taikka muissa vastaavissa elämän muutostilanteissa annettava tuki.

Kohdan 2) ja 3) mukaisia palveluita on järjestettävä osana vammaisen henkilön omaa valmennusta myös hänen perheelleen ja muille läheisille, jos se on tarpeen vammaisen henkilön valmennukselle asetettujen tavoitteiden toteutumiseksi.

Valmennuksen tavoitteet, sisältö, tarvittava määrä ja toteutustapa arvioidaan yhdessä vammaisen henkilön kanssa ja tarvittaessa hänen läheistensä kanssa. Lisäksi valmennus tarvittaessa suunnitellaan ja toteutetaan yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollon (erityisesti kuntoutuksen) sekä opetuksen ammattilaisen kanssa. Monialaisesta yhteistyöstä säädetään sosiaalihuoltolain 41 §:ssä. Keski-Suomen hyvinvointialue järjestää valmennusta omana tuotantona sekä ostopalveluna. Ostopalveluna hankitaan muun muassa tukiviittomaopetusta, AAC-ohjausta, kommunikaatio-ohjausta, liikkumistaidon ohjausta, pistekirjoituksen opetusta sekä asumiskokeilua. Valmennusta voidaan toteuttaa henkilökohtaisena tai ryhmässä annettavana palveluna taikka osana muuta palvelua.

Valmennuksen sisältö, määrä ja toteutustapa kirjataan päätökseen ottaen huomion vammaisen henkilön asiakassuunnitelmaan kirjatut yksilölliset tarpeet ja oma näkemys tarvittavasta valmennuksesta sekä sen tavoitteista. Palvelun järjestäjä ja tuottaja seuraa tavoitteiden toteutumista.

Valmennus on asiakkaalle maksuton palvelu, ylläpidosta voidaan periä kohtuullinen maksu (asiakasmaksulaki 4 § ja 7 e §).

1.1.2 Henkilökohtainen apu (VpL 9-11 §)

Vammaisella henkilöllä on oikeus saada henkilökohtaista apua, jos hän tarvitsee toisen henkilön apua:
1) päivittäisissä toimissa;
2) työssä tai opiskelussa tai
3) vuorovaikutuksessa, vapaa-ajan toiminnassa tai yhteiskunnallisessa osallistumisessa.

Jos vammainen henkilö tarvitsee toisen henkilön apua edellä mainituissa toimissa eikä hänen yksilölliseen avun ja tuen tarpeisiin voida vastata sopivin palveluin muun lain nojalla, tulee hyvinvointialueen järjestää asiakkaalle henkilökohtaista apua (HE 191/2022 vp).

Henkilökohtaista apua on oikeus saada vamman tai sairauden aiheuttamasta pitkäaikaisesta toimintarajoitteesta seuraavan yksilöllisen tarpeen mukaan. Tarpeen määrittelyyn vaikuttaa henkilön elämäntilanne kokonaisuudessaan eli muun muassa asumis- ja muut elinolosuhteet, perhetilanne sekä opiskelu, työelämä ja vapaa-ajan toiminnot. (HE 191/2022 vp).

Henkilökohtaisen avun tarkoituksena on, että vammaisen henkilön itsemääräämisoikeus toteutuu yhdenvertaisesti muiden kanssa niissäkin tilanteissa, joissa hän tarvitsee toisen henkilön apua. Vammainen henkilö tekisi henkilökohtaisen avun turvin tehtävät asiat itse, jos toimintarajoite ei sitä estäisi. Henkilökohtainen apu tukee myös vammaisten lasten ja nuorten osallistumismahdollisuuksia ikäkauden mukaiseen toimintaan sekä edistää lasten ja nuorten itsenäistymistä, oman identiteetin muodostumista ja osallisuutta. Tavanomaisia huoltajan velvollisuuksia ja lapsen oikeutta henkilökohtaiseen apuun arvioidaan sen mukaan, miten itsenäisesti saman ikäiset vammattomat lapset yleensä toimivat ja toisaalta sen mukaan, mitkä ovat henkilökohtaista apua hakevan lapsen yksilölliset tarpeet. (HE 191/2022 vp). Henkilökohtaisella avulla ei kuitenkaan korvata esimerkiksi sosiaalihuoltolain mukaista tukihenkilötoimintaa.

Henkilökohtaisen avun myöntämisen edellytyksenä on, että vammainen henkilö kykenee itsenäisesti tai tuettuna muodostamaan ja ilmaisemaan tahtonsa avun sisällöstä. Henkilökohtaiseen apuun voi osana palvelun kokonaisuutta kuulua sellaisia avustajan toteuttamia itsehoitoa vastaavia toimenpiteitä, jotka liittyvät terveyden ylläpitoon sekä pitkäaikaisen sairauden ohjeiden mukaiseen hoitoon. Itsehoitoa vastaavilla toimenpiteillä tarkoitetaan muun muassa lääkkeen antamista, katetrointia, haavanhoitoa ja hengityslaitteen käytössä avustamista (HE 191/2022 vp). Terveydenhuolto järjestää vammaiselle henkilölle ja tarvittaessa avustajalle näiden toimenpiteiden edellyttämää ohjausta. Henkilökohtaisella avulla ei kuitenkaan ole tarkoitus korvata esimerkiksi kotihoidon, kotisairaanhoidon tai terveydenhuollon järjestämisvastuulle kuuluvia palveluita (HE 191/2022 vp).

Osastohoidon aikana on terveydenhuollolla ensisijainen vastuu vammaisen henkilön tarvitseman avustamisen järjestämisestä. Mahdollinen henkilökohtaisen avun tarve esimerkiksi sairaalahoidon aikana arvioidaan henkilön toimintarajoitteesta johtuvien erityistarpeiden perusteella. Vammaispalvelulain (675/2023) myötä esimerkiksi hengityslaitteen varassa eläville henkilöille yksilöllisten erityistarpeiden mukaan voidaan mahdollistaa oman avustajan antama apu sairaala- tai kuntoutusjaksolla.

Henkilökohtaista apua on järjestettävä päivittäisiä toimia, työtä ja opiskelua varten siinä laajuudessa kuin vammainen henkilö sitä välttämättä tarvitsee. Päivittäisillä toimilla tarkoitetaan niitä henkilökohtaisia toimintoja, joita ihmiset elämässään tekevät joko joka päivä tai harvemmin, mutta kuitenkin toistuvasti tietyin aikavälein. Päivittäisiä toimia ovat mm. liikkuminen, pukeutuminen, henkilökohtaisen hygienian hoito, WC-toiminnot, vaate- ja ruokahuolto, kodin siisteydestä huolehtiminen sekä asiointi. Niihin luetaan myös vammaisen henkilön huollossa tai hoidossa olevan lapsen päivittäisiin toimiin osallistuminen. Henkilökohtainen apu käsittää lisäksi ne lääkinnälliset hoitotoimenpiteet, jotka ovat viikoittain tai useammin toistuvia ja vamman tai pitkäaikaissairauden vuoksi välttämättömiä ja avustettava tekisi kyseiset asiat itse, mikäli hänellä ei olisi vammasta tai sairaudesta johtuvia toimintarajoitteita. Tällaisia voivat olla esimerkiksi verensokerin mittaus, verenpaineen mittaus, insuliinikynän käyttö, toistokatetrointi tai peg- letkun käyttö.

Henkilökohtaiseen apuun liittyen työllä tarkoitetaan työsuhteeseen perustuvan toiminnan lisäksi yritystoimintaa. Henkilökohtainen apu työssä koskee ainoastaan sellaisia yksittäisiä asioita, joista selviytyminen vamman vuoksi on vammaiselle henkilölle mahdotonta; ei siis työn tai sen osan suorittamista kokonaan. Olennaista myös on, että vammainen henkilö tekee työtä tai harjoittaa yritystoimintaa säännöllisesti eikä harrastusluonteista toimintaa katsota työksi (HE 191/2022 vp).

Opiskeluna pidetään tutkinnon tai ammatin saavuttamiseen tähtäävää opiskelua tai sellaista opiskelua, joka vahvistaa vammaisen henkilön ammattitaitoa ja työllistymisedellytyksiä. Tällaiseksi opiskeluksi katsotaan myös valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus (esim. opiskelu erityiskansanopistossa). Vammaiselle koululaiselle annettava apu voi kattaa esimerkiksi avustamisen kotitehtävissä kouluajan jälkeen. Perusopetuksen järjestäjällä on perusopetuslain nojalla velvollisuus järjestää oppilaan tarvitsema tuki mukaan lukien opetuksen edellyttämät tulkitsemis- ja avustajapalvelut. Ammatillisen oppilaitoksen on ensisijaisesti huolehdittava opiskelun edellyttämistä avustajapalveluista ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (531/2017) perusteella. Laissa lukiolain muuttamisesta (801/2024) on säädetty opiskelijan oikeudesta oppimisen tukeen ja erityisopetukseen (1.8.2025 alkaen).

Henkilökohtaista apua voidaan myöntää vammaisen henkilön kotimaassa tapahtuvien ja ulkomaille suuntautuvien loma- tai työ- ja opiskelumatkojen ajaksi. Jos vammaiselle päivittäiseen avustamiseen myönnetyt tunnit eivät kata välttämätöntä avun tarvetta matkan aikana, on etukäteen otettava yhteyttä vammaispalveluun. Matkojen ajalta

korvataan avustajan välttämättömät, kohtuulliset matka- ja majoituskulut silloin, kun avustaminen edellyttää matkustamista vaikeavammaisen henkilön työn tai vapaa-ajan vieton vuoksi. Ostopalvelu- ja palvelusetelimallissa voidaan korvata palveluntuottajan työntekijän osuus välttämättömistä ja kohtuullisista matka- ja majoituskuluista sekä ateriakorvaukset toimitetun tarkan erittelyn perusteella.

Vammaisella henkilöllä on oikeus saada henkilökohtaista apua vuorovaikutuksessa, vapaa-ajan toiminnassa ja yhteiskunnallisessa osallistumisessa yhteensä vähintään 30 tuntia kuukaudessa, jollei tätä pienempi tuntimäärä riitä turvaamaan henkilön välttämätöntä avuntarvetta. Palveluasumisen tai asumispalvelujen piirissä oleville vammaisille henkilöille, jotka ovat oikeutettuja henkilökohtaisen avun palveluun, henkilökohtaista apua on järjestettävä kodin ulkopuolisiin päivittäisiin toimiin heidän välttämätöntä avuntarvettaan vastaavalla tavalla. Henkilökohtaisella avulla ei kuitenkaan korvata asumispalveluiden järjestämisen vastuulle kuuluvaa viriketoimintaa taikka asiointiapua.

Keski-Suomen hyvinvointialue järjestää henkilökohtaisen avun palvelua omana toimintana, ostopalveluna, palvelusetelillä ja työnantajamallilla. Päättäessään henkilökohtaisen avun toteuttamistavasta hyvinvointialue ottaa huomioon vammaisen henkilön oman mielipiteen, elämäntilanteen ja asiakassuunnitelmaan kirjatun avun tarpeen. Henkilökohtaisen avun sijaisjärjestelyn tuottamis- ja toteuttamistavat avustajan poissaolotilanteiden varalta kirjataan asiakassuunnitelmaan ja palvelua koskevaan päätökseen.

Henkilökohtaisen avustajan työnantajana toimii vammainen henkilö. Pääsääntöisesti työsuhteeseen on palkattava muu henkilö kuin vammaisen henkilön perheenjäsen (puoliso, lapsi, vanhempi, isovanhempi tai muu läheinen, eli avopuoliso tai samaa sukupuolta oleva elämänkumppani). Henkilökohtaisena avustajana voi erityisestä syystä toimia vammaisen henkilön perheenjäsen, jos se on vammaisen henkilön edun mukaista (esimerkiksi äkillinen avun tarve perheen ulkopuolisen avustajan sairaustuessa tai työsuhteen päättyessä, vaikeus löytää perheen ulkopuolista avustajaa tai vammaan ja sairauteen liittyvät vaihtoehtoiseen kommunikaatioon liittyvät erityiset syyt, kuten ilmeiden ja tunnetilojen tulkitseminen). Erityiset syyt arvioidaan tapaus- ja /tai tilannekohtaisesti vammaissosiaalityössä. Ostopalvelu- tai palvelusetelimallissa vammaisen henkilön avustajana ei voi toimia sellainen palveluntuottajan työntekijä, joka on vammaisen henkilön perheenjäsen.

Työnantajamallissa vammainen henkilö palkkaa henkilökohtaisen avustajan työsopimuslain (55/2001) mukaiseen työsuhteeseen ja toimii avustajan työnantajana. Hyvinvointialue korvaa avustajan palkkaamisesta aiheutuvat kustannukset. Työnantajamallin käytön edellytyksenä on, että vammainen henkilö kykenee vastaamaan työantajan velvollisuuksista. Lisäksi edellytys on, että vammainen henkilö antaa asiakassuunnitelmaan kirjattavan suostumuksensa työantajana toimimiseen. Hyvinvointialue antaa sitä ennen vammaiselle henkilölle riittävän selvityksen

työnantajan velvollisuuksista ja vastuista. Alaikäisen lapsen huoltaja tai vammaisen henkilön edunvalvoja voi toimia henkilökohtaisen avustajan työantajana vastaavin edellytyksin kuin vammainen henkilö itse. Hyvinvointialue antaa yksilöllistä neuvontaa ja tukea työnantajamalliin liittyvissä käytännön asioissa.

Hyvinvointialue korvaa vammaiselle henkilölle kohtuullisen avustajan palkan, työnantajan lakisääteiset maksut ja korvaukset sekä muut työnantajana toimimisesta aiheutuvat välttämättömät ja kohtuulliset kustannukset mukaan lukien palkkahallinnon kustannukset. Hyvinvointialueella korvattavat henkilökohtaisen avustajan palkka ja palkkakulut vahvistetaan erikseen. Sijaismaksajapalvelua myönnetään kaikille henkilökohtaisten avustajien työnantajille hyvinvointialueella. Käytettäessä työnantajamallia henkilökohtaisen avun toteuttamisessa työnantajalle voidaan korvata kertakäyttöhanskojen hankkimisesta aiheutuneet kohtuulliset kustannukset silloin, kun kertakäyttöhanskojen käyttäminen on välttämätöntä liittyen esimerkiksi intiimialueiden hygieniassa avustamiseen.

Henkilökohtaista apua ei ole tarkoitettu korvaamaan omaishoitajan lakisääteisistä taikka harkinnanvaraisista vapaista aiheutuvaa avun tarvetta.

1.1.3 Erityinen osallisuuden tuki (VpL 12-13 §)

Erityisen osallisuuden tuen tarkoitus on turvata vammaisen henkilön oikeus osallistua ja päästä osalliseksi sosiaalisen vuorovaikutuksen tilanteissa ja vapaa-ajan toiminnassa myös silloin, kun hän ei kykene itsenäisesti tai tuettuna muodostamaan ja ilmaisemaan tahtoaan avun sisällöstä tai kun henkilökohtainen apu ei ole hänelle sopiva palvelu.

Erityisen osallisuuden tuen tarkoitus on edistää erityisesti sellaisten vammaisten henkilöiden osallistumisen oikeuksia, joilla on kognitiivisia ongelmia tai suuria kommunikointiin liittyviä ongelmia. Erityisen tuen asiakkaana voi olla esimerkiksi vaikeasti kehitysvammaisia henkilöitä, osa aivovammaisia, osa autismikirjon, osa lihassairautta sairastavista henkilöistä. (HE 191/2022 vp.)

Erityistä osallisuuden tukea on järjestettävä joko kodin ulkopuolella tapahtuvaan toimintaan taikka jos kotona tapahtuvaan toimintaan myönnettävä palvelu on vammaisen henkilön toivomusten tai edun mukainen vaihtoehto, osittain tai kokonaan vammaisen henkilön kotona tapahtuvaan toimintaan. Erityisen osallisuuden tukea voi saada itsenäisesti asuva, lapsuuden perheessä asuva, perhehoidossa asuva tai ryhmämuotoisessa asumisessa asuva henkilö.

Vammaisella henkilöllä on oikeus saada erityistä osallisuuden tukea yhteensä vähintään 30 tuntia kuukaudessa, ellei hän hae tätä pienempää tuntimäärää. 1.1.2026 alkaen oikeus on vähintään 20 tuntia kuukaudessa ja 1.1.2027 vähintään 30 tuntia kuukaudessa (VpL 42 §). Erityistä osallisuuden tukea antaa ensisijaisesti sosiaalihuollon ammattihenkilöstä annetussa laissa tai terveydenhuollon ammattihenkilöstä annetussa

laissa (559/1994) tarkoitettu ammattihenkilö taikka muu soveltuvan tutkinnon suorittanut henkilö. Toissijaisesti tukea voi antaa muuten osaamisen puolesta tehtävään soveltuva henkilö, joka pystyy vastaamaan vammaisen henkilön tarpeisiin. Tukea antavan henkilön on huolehdittava, että vammaisen henkilön omaa tahtoa ja toivomuksia selvitetään toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa niin tarkkaan kuin se on vammaisen henkilön kommunikaatiokeinoin mahdollista.

Keski-Suomen hyvinvointialue järjestää erityisen osallisuuden tuen palvelua omana tuotantona (kotiin tukemisen tiimin ja asumispalveluiden toimesta) sekä ostopalveluna. Palvelun määrästä, sisällöstä ja toteuttamistavasta päätettäessä huomioidaan vammaisen henkilön asiakassuunnitelmaan kirjattu yksilöllinen avun ja tuen tarve, omat toivomukset, elämäntilanne ja muu palvelukokonaisuus. Päätökseen kirjataan myönnettävän palvelun määrä, sisältö ja toteuttamistapa. Erityisen osallisuuden tuella ei kuitenkaan korvata asumispalveluiden järjestämisen vastuulle kuuluvaa viriketoimintaa taikka asiointiapua.

Erityinen osallisuuden tuki on asiakkaalle maksuton palvelu (asiakasmaksulaki 4 §).

1.1.4 Tuettu päätöksenteko (VpL 14-15 §)

Tuetun päätöksenteon on tarkoitus tukea vammaista henkilöä päätöksenteossa siten, että hän voi tehdä ja toteuttaa itse omaa elämäänsä koskevia päätöksiä. Päätettävillä asioilla tarkoitetaan merkittäviä, muita kuin jokapäiväiseen elämään kuuluvia, päätöksiä. Esimerkkeinä koulun aloittaminen, opiskelu- tai työpaikan valinta, suuret muutostilanteet perheessä, muutto pois lapsuuden kodista tai toiselle paikkakunnalle. Vammaisen henkilön oma näkemys otetaan huomioon päätöksen merkittävyyttä arvioitaessa. Kohderyhmään kuuluu osa kehitysvammaisista henkilöistä, osa autismin kirjon henkilöistä, osa aivovammaisista ja osa varhain muistisairauteen sairastuneista henkilöistä (HE 191/2022).

Tuettu päätöksenteko sisältää päätöksentekoprosessissa tarvittavan tuen tiedon hankkimisesta, asioiden ymmärtämisessä, päätös- ja toimintavaihtoehtojen ja niiden vaikutusten arvioimisessa, oman mielipiteen muodostamisessa ja ilmaisemisessa, päätösten tekemisessä ja toteuttamisessa sekä muissa vastaavissa toiminnoissa. Tukihenkilö ei saa ottaa kantaa asioihin tai päättää asioita vammaisen henkilön puolesta.

Tuetun päätöksenteon tarve arvioidaan yhdessä vammaisen henkilön ja tarvittaessa hänen läheistensä kanssa sekä kirjataan asiakassuunnitelmaan. Palvelun sisältö, määrä ja toteutustapa kirjataan päätökseen ottaen huomioon vammaisen henkilön asiakassuunnitelmaan kirjatut yksilölliset tarpeet ja oma näkemys tarvittavasta tuesta.

Asiakkaan palvelukokonaisuudesta vastaava sosiaalihuollon ammattihenkilö varmistaa, että tukihenkilö ymmärtää tuetun päätöksenteon tarkoituksen, hänellä on vammaisen

henkilön yksilöllisiin tarpeisiin riittävä osaaminen ja että hän on riippumaton suhteessa päätöksenteon kohteena olevaan asiaan. Vammainen henkilö voi osallistua mahdollisuuksien mukaan tukihenkilön valintaan.

Keski-Suomen hyvinvointialue järjestää tuetun päätöksenteon palvelua omana toimintana ja ostopalveluna. Muissa tilanteissa tuettu päätöksenteko sisältyy toimintatapana vammaispalvelulain perusteella järjestettäviin palveluihin, jos se soveltuu palvelun luonteeseen.

Tuettu päätöksenteko on asiakkaalle maksuton palvelu (asiakasmaksulaki 4 §).

1.1.5 Vaativa moniammatillinen tuki (VpL 16-17 §)

Vaativa moniammatillinen tuki on vammaiselle henkilölle, häntä tukeville läheisille ja hänen kanssaan työskenteleville ammattilaisille annettavaa tukea, joka edellyttää erityistä ammatillista osaamista ja moniammatillista yhteistyötä. Vaativa moniammatillinen tuki on sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkiköiden yhteistyössä toteuttama palvelukokonaisuus.

Vaativan moniammatillisen tuen palvelukokonaisuus vastaa vaativiin tilanteisiin. Tilanteisiin liittyy yleensä sellaisia puutteita itsemääräämisoikeuden ja osallisuuden toteutumisessa, joita ei pystytä ratkaisemaan tuetulla päätöksenteolla, henkilökohtaisella avulla tai erityisellä osallisuuden tuella. Tilanteet ovat yleensä sellaisia, joita esimerkiksi ryhmäkodin tai päivätoiminnan työntekijät eivät pysty ratkaisemaan, vaan tarvitaan erityistä osaamista heidän työnsä tueksi.

Tukea antaa vaativan moniammatillisen tuen asiantuntijaryhmä. Vaativa moniammatillinen tuki sisältää myös vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen edellyttämät terveydenhuollon tutkimukset. Vaativaa moniammatillista tukea annetaan ensisijaisesti vammaisen henkilön kotiin tai muuhun omaan toimintaympäristöön.

Oikeus vaativaan moniammatilliseen tukeen on, jos:
1) Asiakkaan osallisuus taikka itsemääräämisoikeus tai muiden perusoikeuksien toteutumisen tukeminen edellyttää erityistä ammatillista osaamista ja yhteistyötä;
2) Asiakkaalla on vaikeita vammaan liittyviä kommunikoinnin, sosiaalisen vuorovaikutuksen tai käyttäytymisen haasteita, joiden johdosta hänen tai muiden henkilöiden ihmisarvo, terveys tai turvallisuus on uhattuna; tai
3) Asiakkaan perusoikeuksiin kohdistuvien rajoitustoimenpiteiden käytön taustalla olevien syiden selvittäminen ja rajoitustoimenpiteiden käytön ennaltaehkäisy ja vähentäminen edellyttävät moniammatillista tukea.

Tarvittavan tuen sisällöstä, määrästä ja toteuttamistavasta päätettäessä on otettava huomioon vammaisen henkilön kommunikointikeino, asiakassuunnitelmaan kirjattu

yksilöllinen tuen tarve ja toivomukset sekä elämäntilanne, jossa vammainen henkilö tarvitsee tukea. Vaativan moniammatillisen tuen sisältö, määrä ja toteutustapa kirjataan päätökseen. Päätöksen vaativan moniammatillisen tuen sisällöstä tekee vammaispalveluiden viranhaltija.

Hyvinvointialueella on oltava alueellaan riittävä määrä vaativan moniammatillisen tuen asiantuntijaryhmiä, joissa on riittävä lääketieteen, psykologian, sosiaalityön, vuorovaikutuksen ja muu asiantuntemus vaativan moniammatillisen tuen toteuttamista varten. Ryhmän tarvittavat asiantuntijat määräytyvät vammaisen henkilön yksilöllisen tuen tarpeen ja tilanteen vaativuuden mukaan. Hyvinvointialue on varautunut erilaisiin vaativan moniammatillisen tuen tilanteisiin siten, että alueella on mahdollista muodostaa erilaisiin tuen tarpeisiin vastaavia vaativan moniammatillisen tuen asiantuntijaryhmiä. Ongelmien syiden selvittämiseen sekä tarvittavan tuen tarpeen arviointiin ja toteuttamiseen voivat osallistua esimerkiksi kehitysvammalääkärit, psykiatrit, psykologit, sosiaalityöntekijät sekä puhe- ja muut terapeutit. Koko moniammatillisen asiantuntijaryhmän ei tarvitse aina osallistua vaativan moniammatillisen tuen toteuttamiseen, vaan tarvittavat ryhmän asiantuntijat riippuvat vammaisen henkilön yksilöllisestä tuen tarpeesta ja tilanteen vaativuudesta.

Vaativa moniammatillinen tuki on erillinen palvelu suhteessa asumisen tukeen (VpL 18 §). Sillä voidaan kuitenkin täydentää asumisen tuen kokonaisuutta. Vaativan moniammatillisen tuen myöntäminen ei kuitenkaan edellytä päätöstä erityishuollosta.

Vaativa moniammatillinen tuki on asiakkaalle maksuton palvelu, ylläpidosta voidaan periä kohtuullinen maksu (asiakasmaksulaki 4 § ja 7e §).

1.1.6 Tuki esteettömään asumiseen (VpL 22-23 §)

Vammaisella henkilöllä on oikeus saada kohtuullinen tuki esteettömään asumiseen, jos hän tarvitsee sitä voidakseen asua vakituisessa asunnossaan. Olennaista on vamman tai sairauden aiheuttama toimintarajoite, joka estäisi asumisen omassa kodissa ilman myönnettävää tukea (HE 191/2022 vp). Hyvinvointialue järjestää esteettömän asumisen tukea asunnon muutostöihin; esteiden poistamiseen asunnon välittömästä lähiympäristöstä; esteettömän asumisen mahdollistaviin välineisiin ja muihin teknisiin ratkaisuihin; esteettömän asumisen suunnitteluun. Hyvinvointialue voi myös antaa välineitä ja muita teknisiä ratkaisuja korvauksetta vammaisen henkilön käyttöön.

Myönnettäessä vammaiselle henkilölle asunnon muutostöitä ja asuntoon kuuluvia välineitä, koneita ja laitteita pitäydytään vamman tai sairauden vuoksi välttämättä tarvittavien muutostöiden ja laitteiden kohtuullisten kustannusten korvaamisessa. Jos vamman kannalta välttämättömiä asunnonmuutostöitä ei ole mahdollista toteuttaa kohtuuhintaisilla asunnonmuutostöillä, ne voidaan toteuttaa korvaamalla uudisrakentamisen kohtuulliset kustannukset. Uudisrakentamisen suunnittelu- ja rakennusvaiheessa tulee huomioida vamman tai sairauden vaatimat muutostyöt,

jolloin kokonaiskustannukset jäävät pienemmiksi. Peruskorjausluonteiset, asumismukavuuden tai -tason nostamiseen liittyvät tai muut sellaiset kustannukset, jotka syntyvät henkilölle joka tapauksessa toimintarajoitteesta huolimatta, eivät kuulu laissa tarkoitettuun esteettömän asumisen tukeen.

Vammaispalvelulain tarkoittama esteiden poistaminen asunnon välittömästä lähiympäristöstä ei tule yleensä sovellettavaksi, kun on kyse hissin tai muun nostolaitteen tai välineen asentamisesta taloyhtiön porrashuoneeseen. Asunnon muutostöinä ei ole tarkoitus korvata niitä kustannuksia, jotka aiheutuvat asumisesta hissittömässä kerrostalossa. Taloyhtiöille kuuluvat säilytystilojen ja varastojen rakentaminen, pysäköintipaikat, pihojen asfaltoinnit ja huolehtiminen em. tilojen ja väylien yms. esteettömyydestä ja saavutettavuudesta.

Muutostöitä myönnetään vain henkilön säännöllisessä ja pitkäaikaisessa käytössä olevaan asuntoon ja asunnon välittömään lähiympäristöön. Muutostöiden korvaaminen ei koske vapaa-ajan asuntoja. Hyvinvointialueella on oikeus asettaa päätöksessään sellaisia ehtoja, jotka mahdollistavat muutostöiden tekemisen. Hyvinvointialue voi esimerkiksi vaatia ennen asunnon muutostöiden maksamista, että asunnossa tehdään tarvittavat peruskorjaukset.

Esteetön asumisen tuki järjestetään vuoroasumistilanteessa lapsen virallisen asuinpaikan lisäksi toisen vanhemman asuntoon. Tukea järjestetään erityisen painavasta syystä myös palveluyksikössä olevaan asuntoon.

Hyvinvointialue myöntää ensisijaisesti vammaiselle henkilölle korvauksen esteettömän asumisen toteuttamisesta tai hankkii esteettömän asumisen tuen palvelut sopimukseen perustuen sopivalta palvelutuottajalta. Jos vammainen henkilö haluaa toteuttaa esteettömän asumisen itse, hyvinvointialue antaa suunnitelman saatuaan pyynnöstä hänelle ilman aiheetonta viivytystä arvion korvattavista kohtuullisista kustannuksista. Muutostyön rakennusteknisen suunnitelman tekee tekninen asiantuntija asiakkaalle silloin, kun sitä tarvitaan asunto-osakeyhtiön tai vuokranantajan lupaa varten. Asiakas vastaa itse lupien pyytämisestä. Päätöstä ja muutostyötä ei voida tehdä ennen asunto-osakeyhtiön tai vuokranantajan antamaa lupaa. Asunnonmuutostyöt myönnetään pääasiassa avustuksena huomioiden kohtuulliset kustannukset, jotka on määritelty avustuspäätöksessä. Avustuspäätöksen saatuaan asiakas valitsee itse urakoitsijan, jolla työn teettää. Sopimussuhde syntyy asiakkaan ja urakoitsijan välille. Mikäli kohteessa on ollut suunnitteluvirhe tai tehdyssä työssä joku muu virhe, vastaa suunnittelija tai urakoitsija virheestään yleisten sopimusehtojen mukaan. Tällaisessa tilanteessa vammaispalvelut ei osallistu asiassa mahdollisesti syntyviin erimielisyyksiin, vaan asian ratkaisee tarvittaessa kuluttajaviranomainen.

Hyvinvointialue korvaa asunnon muutostöistä aiheutuvat kohtuulliset kustannukset. Kustannusten kohtuullisuutta arvioitaessa otetaan huomioon, mikä on kulloinkin

vammaisen henkilön yksilöllisiin tarpeisiin nähden sopiva ja toteuttamiskelpoinen ratkaisu. Kohtuullisina kustannuksina pidetään lähtökohtaisesti tehtävän muutostyön tai hankittavan laitteen tai teknisen ratkaisun keskimäärästä markkinahintaa. Korvattavissa muutostöissä noudatetaan soveltuvin osin valtion asuntolainoituksessa käytettävää laatutasoa. Kohtuullisen kustannustason ylittävin osin kustannukset jäävät kuitenkin asiakkaan itse maksettavaksi. Muutostyön suorittaja vastaa laatutasosta ja siitä, että muutostyöt toteutetaan hyviä rakennustapoja noudattaen. Mikäli asunnon muutostyön toteutus tapahtuu sellaisen henkilön toimesta, jolla ei ole alan ammatillista koulutusta tai yritystä, voidaan korvata asunnon muutostyöstä aiheutuvia kohtuullisia materiaalikuluja, mutta ei työn osuutta. Jos muutostöitä tai apuvälineitä hankitaan ilman voimassa olevaa vammaispalveluiden päätöstä, kustannusten korvaaminen voi olla epävarmaa. Vammaisen henkilön on haettava korvausta esteettömän asumisen toteuttamisesta aiheutuviin kustannuksiin kuuden kuukauden kuluessa ensimmäisen kustannuserän syntymisestä. Määräajasta poiketaan, jos viivästymiselle on hyväksyttävä syy.

Mikäli vammainen henkilö muuttaa tai vaihtaa asuntoa, on korvausta koskevassa hakemuksessa perusteltava, paitsi vammasta tai sairaudesta aiheutuva tarve muutostöihin, myös muuton tai asunnon vaihdon peruste. Asunnon vaihdon syynä voi olla esimerkiksi perhetilanteen muutos, lapsen syntymä, lisääntynyt apuvälineiden tarve tai tarve vaihtaa paikkakuntaa työn takia. Esteettömän asumisen tuen kohtuullisuutta arvioidaan näissä tilanteissa yksilöllisesti.

Esteettömän asumisen tukea on myös mahdollista saada esteettömän asumisen kohtuullisiin suunnittelukustannuksiin sekä asunnon alkuperäiseen tilaan palauttamisesta johtuviin kohtuullisiin kustannuksiin. Asunnon alkuperäiseen tilaan palauttamisesta johtuvia kustannuksia voidaan korvata esimerkiksi silloin, kun vammainen henkilö on asunut vuokralla ja vuokranantaja on ennen muutostöiden tekemistä asettanut ehdoksi, että vammaisen henkilön on palautettava asunto muuton yhteydessä sellaiseen tilaan kuin se oli vuokrasuhteen alkaessa.

Asuntoon kuuluvia välineitä ja laitteita korvataan vammaiselle, jos hän vammansa tai sairautensa johdosta välttämättä tarvitsee näitä selviytyäkseen kotona. Tällaisia koneita voivat olla esim. kiinteästi asennettavat nostolaitteet tai porrashissi. Asuntoon kuuluvat välineet ja laitteet myönnetään asiakkaalle käyttöön, jolloin niiden omistusoikeus jää hyvinvointialueelle, ja laitteiden huolto- ja korjauskustannukset tulevat hyvinvointialueen maksettaviksi.

Esteettömän asumisen tuen sisältö ja toteutustapa kirjataan päätökseen. Esteettömän asumisen toteuttamisesta haettavien korvausten osalta päätökseen kirjataan myös kustannukset.

1.1.7 Liikkumisen tuki (VpL 28-31 §)

Ensisijainen tapa järjestää kaikille soveltuva liikkuminen on esteetön ja toimiva julkinen joukkoliikenne mukaan lukien kutsu- ja palveluliikenne. Sosiaalihuoltolain mukainen liikkumisen tuki on ensisijainen palvelu suhteessa vammaispalvelulain mukaiseen liikkumisen tuen palveluun.

Vammaisella henkilöllä on oikeus saada tarvitsemansa kohtuullinen liikkumisen tuki, jos hänellä on erityisiä vaikeuksia liikkumisessa eikä hän pysty itsenäisesti käyttämään julkista joukkoliikennettä ilman kohtuuttoman suuria vaikeuksia. Liikkumisen tukea järjestetään työ- ja opiskelumatkoihin sekä työllistymistä tukevan toiminnan, työtoiminnan ja muun tavanomaisen elämän matkoihin. Liikkumisen tukea järjestetään tarvittaessa myös valmennuksen, erityisen osallisuuden tuen, tuetun päätöksenteon, vaativan moniammatillisen tuen ja lyhytaikaisen huolenpidon matkoihin.

Liikkumisen tuen toteuttamistapaa, määrää ja alueellista laajuutta arvioitaessa otetaan huomioon vammaisen henkilön palvelutarpeen arvioon tai asiakassuunnitelmaan kirjattu liikkumisen tuen tarve, muut käytettävissä olevat palvelut ja toimintaympäristön esteettömyys. Liikkumisen tuen toteuttamistapa, määrä ja alueellinen laajuus kirjataan päätökseen.

Vammaisella henkilöllä on oikeus saada liikkumisen tukea työ- ja opiskelumatkoihin sekä työllistymistä tukevan toiminnan, työtoiminnan, valmennuksen, erityisen osallisuuden tuen, tuetun päätöksenteon, vaativan moniammatillisen tuen ja lyhytaikaisen huolenpidon matkoihin välttämättä tarvitsemansa määrä. Muun tavanomaisen elämän matkoihin on oikeus saada liikkumisen tukea vähintään 18 yhdensuuntaista matkaa kuukaudessa, ellei vammainen henkilö hae tätä pienempää määrää matkoja. Vammaisella henkilöllä on oikeus tehdä matkan aikana kohtuullinen pysähdys tai poikkeama asiointia varten.

Työ- ja opiskelumatkat myönnetään hakemuksen perusteella todellisen tarpeen mukaan. Opiskeluksi katsotaan peruskoulutuksen jälkeinen tutkintoon tai ammattipätevyyden suorittamiseen tähtäävä opiskelu, HOJKS:aan pohjautuva useamman vuoden kestävä valmentava koulutus sekä työllistymistä tukeva opiskelu. Välttämättömillä työhön ja opiskeluun liittyvillä matkoilla tarkoitetaan matkoja työ- ja opiskelupaikalle ja pois työ- ja opiskelupaikalta. Asiakas voi käyttää liikkumisen tukea mennäkseen työ- tai opiskelupaikalta asiointipaikalle, esimerkiksi kauppaan. Työ- ja opiskelumatkoihin tarkoitettuja liikkumisen tuen matkoja ei voi käyttää kuitenkaan muutoin asiointitarkoituksiin. Vammaispalvelulain mukaisella liikkumisen tuella ei korvata perusopetuslain (628/1998) 32 §:n mukaista oikeutta koulumatkaetuun.

Vammaispalvelulain mukaisina liikkumisen tuen matkoina ei myönnetä sellaisia matkoja, jotka tehdään työsopimuksen tai työnantajan määräyksen perusteella. Näistä matkoista työntekijä saa korvauksen työsopimuksen tai työehtosopimuksen perusteella

palkkana, kilometrikorvauksena, oman auton käyttökorvauksena tai muulla tavoin. Vastaavasti toimitaan vammaisen henkilön toimiessa yrittäjänä.

Liikkumisen tuki voidaan toteuttaa yhdellä tai useammalla eri toteuttamistavalla. Keski-Suomen hyvinvointialueella on liikkumisen tuen toteuttamistavoista käytössä kuljetuspalvelu, henkilökohtainen apu ja siihen tarvittaessa liitettävä saattajan apu tai tuki. Henkilökohtainen apu liikkumisen tuen järjestämistapana edellyttää, että vammaisella henkilöllä on arvioitu olevan oikeus vammaispalvelulain 9 §:n mukaiseen henkilökohtaiseen apuun ja että henkilökohtaisen avun turvin vammaisen henkilön on mahdollista liikkua muulla tavoin kuin kuljetuspalvelulla. Järjestettäessä liikkumisen tuki henkilökohtaisen avun turvin, huomioidaan liikkumiseen käytettävä aika henkilökohtaisen avun tuntimäärässä. Asiakkaan valitsema saattaja matkustaa matkalla maksutta, kun hän ilmoittaa asiasta tilausvaiheessa kyydinvälityskeskukseen. Saattajapalvelu voidaan hankkia myös ostopalveluna. Keski-Suomen hyvinvointialue voi antaa vammaiselle auton tai muun kulkuneuvon hankintaan tukea, jos vammaisen henkilön liikkumisen tarve on runsasta tai tukea vammaisen henkilön liikkumista muulla soveltuvalla tavalla (esim. myöntämällä lippurahan päiväaikaiseen toimintaan osallistumiseksi). Liikkumisen tuki voidaan toteuttaa myös eri toteuttamistapoja yhdistelemällä. Vammainen henkilö voi pystyä käyttämään esimerkiksi henkilökohtaisen avustajan kanssa julkista joukkoliikennettä osan matkasta, jolloin muu osa matkasta on mahdollista toteuttaa esimerkiksi kuljetuspalveluna.

Kuljetuspalvelumatkoja voidaan yhdistellä toteutettavaksi samalla kulkuvälineellä, jollei siitä aiheudu matkustusajan kohtuutonta pitenemistä tai muuta kohtuutonta haittaa vammaiselle henkilölle.

Hyvinvointialue voi vammaisen henkilön hakemuksesta päättää liikkumisen tuen jaksottamisesta korkeintaan yhden vuoden ajalle.

Jos hyvinvointialue on antanut taloudellista tukea auton tai muun kulkuneuvon hankintaan, vammaisella henkilöllä on oikeus saada lisäksi muuta liikkumisen tukea vähintään 24 matkaa vuodessa, ellei vammainen henkilö hae tätä pienempää määrää matkoja.

Työ- ja opiskelumatkojen laajuutta arvioitaessa otetaan huomioon vammaisen henkilön yhdenvertainen oikeus työntekoon ja opiskeluun sekä vammaisen henkilön yksilöllinen liikkumisen tuen tarve.

Muita kun työ - ja opiskelumatkoja voi tehdä:

- oman asuinkunnan alueella, oman asuinkunnan ja toiminnallisten lähikuntien välillä. Toiminnallisella lähikunnalla tarkoitetaan lähintä mahdollista kuntaa, josta vammaisen henkilön tarvitsema palvelu on saatavissa. Toiminnallisen lähikunnan määrittelyyn vaikuttaa se, kuinka ihmiset yleensä alueella liikkuvat

ja missä he asioivat sekä se, kuinka erilaisia palveluita on saatavissa. Yleensä toiminnallinen rajakunta on asuinkunnan rajanaapurikunta.

- oman asuinkunnan ja oman elämän kannalta merkittävien kuntien (esim. perhe- tai ystävyyssuhde, vapaa-ajan asunto) välillä. Silloin, kun on kyse vammaisen henkilön elämän kannalta merkittävään kuntaan tehtävästä matkasta, matkan pituus voidaan huomioida myönnettävien matkojen määrässä. Tällöin voidaan myös edellyttää, että vammainen henkilö käyttää osaan matkaa esteetöntä julkista joukkoliikennettä.
- Erityisestä syystä kertaluonteisena matkoja voi tehdä myös muiden kuntien alueelle. Näistä matkoista tehdään erillinen päätös.

Hyvinvointialue vastaa asiakkaan asiakasmaksujen laskutuksesta asiakasmaksulain mukaisesti. Asiakas saa laskun käyttämiensä matkojen perusteella palvelukohtaisesti. Matkojen omavastuu perustuu asiakkaan tekemien matkojen pituuteen. Kuljetuspalveluiden omavastuuosuuksiin on mahdollista hakea alennusta tai perimättä jättämistä. Vammaisen asuessa yli kuukauden ajan hyvinvointialueen ulkopuolella, hänen on sovittava kuljetuspalvelun käyttämisestä toisella paikkakunnalla erikseen vammaispalvelun viranhaltijan kanssa, joka tekee palvelusta päätöksen.

Keski-Suomen hyvinvointialueella kuljetuspalvelut järjestetään matkoja yhdistellen. Tarvittaessa yksilöllisiin tarpeisiin pyritään vastaamaan ensisijaisesti asiakkaan kuljetuspalveluprofiiliin kirjattavilla tarkennuksilla. Tällaisia ovat esimerkiksi kalustoon liittyvät tarpeet (esimerkiksi esteetön auto) sekä kuljetuspalvelun toteuttamiseen liittyvät erityiset tarpeet (esimerkiksi asiakkaan käyttämät apuvälineet). Esimerkiksi vakiotaksioikeus, yhdistelykielto ja muut kuljetuksen järjestämiseen liittyvät erityistarpeet perustuvat asiakaslähtöiseen tarpeen arviointiin ja asiakkaan erityistarpeista lähtevään palvelun toteuttamisen vaatimuksiin. Erityistarpeiden osalta asiakasta ohjataan olemaan erikseen yhteydessä hyvinvointialueen vammaispalveluihin.

Kuljetuspalveluun liittyvät erillisoikeudet:

Vakiotaksin käyttöoikeus: vakiotaksioikeus voidaan myöntää erityisellä harkinnalla silloin, kun se mahdollistaa taksin itsenäisen käyttämisen tilanteessa, jossa matkustaminen välttämättä edellyttää taksinkuljettajalta erityisvalmiuksia ja asiakkaan tuntemista. Vakiotaksioikeuden saanut tilaa kuljetukset suoraan valitsemaltaan taksilta. Vakiotakseja voi olla enintään 2. Vakiotaksi tulee valita Keski-Suomen hyvinvointialueen sopimuskumppanilta yhdessä päätöksentekijän kanssa. Vakiotaksioikeuden saanut voi käyttää vain niitä kuljetuspalvelun tuottajia/tuottajaa, joihin hänellä on myönnetty oikeus ja kirjattu päätökseen. Vakiotaksioikeuspäätöksellä ei lähtökohtaisesti voi käyttää muita kuljettajia matkustustarpeisiin. Vakiotaksin ollessa estynyt kuljettamasta tulee asiakkaan olla yhteydessä kyydinvälityskeskukseen. Vakiotaksin käyttöoikeuden saaneen asiakkaan kuljetukset voidaan yhdistellä muihin kuljetuksiin, eli kuljetuksessa voi olla mukana myös muita henkilöitä.

Yhdistelykielto: yhdistelykiellon saaneen asiakkaan kuljetusta ei yhdistellä muihin kuljetuksiin. Asiakkaalle voidaan myöntää yhdistelykielto, mikäli taksin käyttö yksin on asiakkaan vammaisuuden ja sairauden vuoksi perusteltua. Yhdistelykieltoon katsotaan olevan oikeutettu asiakas, jonka vammaisuus estää hänen tosiasiallisen osallistumisensa yhdisteltyyn kuljetukseen.

Erityiskalustotarve: erityiskaluston käyttötarve voi olla peruskalustosta poikkeavan auton tarve (esimerkiksi henkilöauto). Erityiskalustotarpeen vuoksi ei asiakkaalle automaattisesti myönnetä vakiotaksioikeutta, vaan Taksi Helsingin välityskeskus etsii asiakkaalle päätöksessä määritetyn soveltuvan auton.

Oikeus olla noudattamatta ennakkotilausaikaa: Asiakkaalla ei ole 1,5 tunnin järjestelyvaraa, vaan kyyti pyritään järjestämään välittömästi vammasta tai sairaudesta johtuvasta syystä. Palvelun käyttömukavuus ei ole peruste ennakkotilausajan noudattamatta jättämiselle, vaan ennakkotilausajan noudattamatta jättämiselle tulee olla erityiset vammasta johtuvat perusteet, jonka vuoksi 1,5 tunnin ennakkotilausajan voidaan katsoa olevan asiakkaalle kohtuuton (esim. työpäivän vaihteleva päättymisajankohta). Päätös tehdään voimaan määräaikaisena.

Kuljetuspalveluna järjestettävästä liikkumisen tuesta voidaan periä kohtuullinen maksu (asiakasmaksulaki 4 § ja 7 f §). Omavastuumaksua ei peritä alle 7-vuotiailta lapsilta, vammaisen kanssa matkustavalta saattajalta (erillisoikeus) eikä laajennetun oppivelvollisuuden piiriin kuuluvalta VPL –opiskelijalta.

1.1.8 Asumisen tuki (VpL 18 §)

Vammaisella henkilöllä on oikeus saada asumisen tukea, jos hän tarvitsee apua tai tukea voidakseen hoitaa päivittäiset toimensa ja jos vammainen henkilö ei saa yksilöllisen tarpeensa mukaisia ja sopivia asumispalveluita sosiaalihuoltolain perusteella. Asumisen tuen tavoitteena on, että vammainen henkilö voi asua mahdollisimman itsenäisesti silloinkin, kun hän tarvitsee apua tai tukea asumisessa. Asumisen tuki sisältää tarvittavan tuen ja avun päivittäisissä toimissa, vuorovaikutuksessa ja osallisuudessa sekä niissä itsehoitoa vaativissa toimenpiteissä, jotka liittyvät terveyden ylläpitoon ja pitkäaikaisen sairauden ohjeiden mukaiseen hoitoon. Asumisen tukeen liitetään tarvittaessa terveydenhuoltolain perusteella kotiin järjestettäviä terveydenhuollon taikka sosiaalihuoltolain tai muiden lakien perusteella järjestettäviä palveluita siten, että ne muodostavat henkilön yksilöllisten tarpeiden mukaisen palvelukokonaisuuden. Asumisen tukeen liitetään tarvittaessa esimerkiksi kotisairaanhoito sekä henkilön tarvitsemat muut terveydenhuollon palvelut. Lisäksi asumisen tukeen liitetään tarvittaessa muun muassa sosiaalihuoltolain perusteella järjestettävä kotihoito ja sosiaaliohjaus. Asumisen tuessa vastuu terveydenhuollon palveluiden sisällöstä ja niiden toteuttamisesta on aina terveydenhuollon viranomaisilla.

Asumisen tuki voidaan järjestää yksittäiseen asuntoon tai ryhmämuotoisesti toteutettuun asumiseen. Asumisen tukea järjestetään vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen mukainen määrä ensisijaisesti vammaisen henkilön toivomalla toteuttamistavalla. Asumisen tuki toteutetaan siten, että vammaisen henkilön itsemääräämisoikeus, osallisuus ja yksityisyys toteutuvat.

Asumisen tuki voidaan toteuttaa esimerkiksi henkilökohtaisen avun, asumisen tuen työntekijöiden, sosiaalihuoltolain mukaisen kotipalvelun tai kotihoidon avulla taikka näitä yhdistelemällä. Asumisen tuen kokonaisuuteen voi kuulua myös omaishoidon tuki. (HE 191/2022 vp).

Keski-Suomen hyvinvointialue järjestää asumisen tuen palveluita järjestämistavasta riippuen omana tuotantona, perhehoitona, ostopalveluna sekä palvelusetelillä. Tarvittavan asumisen tuen sisällöstä, määrästä ja toteutustavasta päätettäessä otetaan huomioon vammaisen henkilön asiakassuunnitelmaan kirjattu yksilöllinen tuen tarve ja toivomukset sekä asumisen tuen merkitys vammaisen henkilön itsenäiselle elämälle. Asumisen tuen sisältö, määrä ja toteuttamistapa kirjataan päätökseen.

Vammaisen asumisen tuesta säädetään lisäksi sosiaalihuoltolain (1301/2014) SHL 21 §:ssä (tilapäinen asuminen), SHL 21 a §:ssä (tuettu asuminen), SHL 21 b §:ssä (yhteisöllinen asuminen) ja SHL 21 c §:ssä (ympärivuorokautinen palveluasuminen).

Järjestettäessä asumisen tuki ympärivuorokautisena palveluasumisena vammaisen henkilön kotiin kotona asumista tukevat palvelut, kuten omaishoidontuki, kotipalvelu tai henkilökohtainen apu, ovat hänelle maksuttomia. Akuutin sairauden hoitoon liittyvät kotihoidon käynnit ovat maksullisia.

Turvapuhelimen käytöstä ei peritä palvelumaksua, mutta asiakas maksaa laitteen asennuksesta aiheutuvat kustannukset. Kotisairaalatoiminta vammaan liittyen ympärivuorokautisessa palveluasumisessa olevalle asiakkaalle on maksutonta.

Asumisen tuen palvelu on asiakkaalle maksutonta, mutta ylläpidosta voidaan periä kohtuullinen maksu (asiakasmaksulaki 4 § ja 7 e §).

Tilapäisenä asumisena kodin ulkopuolella järjestettävästä lyhytaikaisesta huolenpidosta voidaan periä kohtuullinen maksu (asiakasmaksulaki 7 e §).

1.1.9 Lapsen asumisen tuki (VpL 19-21 §)

Järjestettäessä vammaisen lapsen asumisen tukea, sovelletaan sekä asumisen tukea koskevaa vammaispalvelulain 18 §:ä että lapsen asumisen tukea koskevaa 19 §:ä. Vammaisella lapsella on oikeus saada asumisen tukea, jos hän tarvitsee apua tai tukea voidakseen hoitaa päivittäiset toimensa. Lapsen asumisen tuen palvelulla vastataan pidempiaikaiseen yhtäjaksoisen tuen tai huolenpidon tarpeeseen.

Lapsen asumisen tuen (VpL 19 §) tarkoitus on turvata lapsen mahdollisuus asua kotona oman perheensä kanssa. Vammaiselle lapselle ja hänen perheelleen järjestetään sellainen asumisen tuki, joka mahdollistaa lapselle hänen ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa nähden tarpeellisen hoidon ja huolenpidon, osallisuuden sekä turvallisen kasvuympäristön. Palveluita järjestetään vuorokauden ajasta riippumatta.

Lapsen kotona asuminen turvataan riittävillä, lapsen ja perheen tarpeiden mukaisilla, vammaispalvelulain ja muiden lakien perusteella kotiin järjestettävillä palveluilla ja tuella. Vammaispalvelulain nojalla voidaan järjestää esimerkiksi lyhytaikaista huolenpitoa, henkilökohtaista apua, valmennusta ja erityistä osallisuuden tukea asumisen tuen täydennykseksi. Sosiaalihuoltolain perusteella voidaan järjestää esimerkiksi perhetyötä, lapsiperheen kotipalvelua ja kotihoitoa. (HE 191/2022 vp).

Lapsen asumisen tuki kodin ulkopuolella voidaan järjestää perhehoitona tai enintään seitsemän lapsen ryhmäkodissa. Asumisen tuki kodin ulkopuolella järjestetään vain, jos lapsen ei ole mahdollista asua kotona oman perheensä kanssa lapselle ja hänen perheelleen järjestetystä yksiköllisestä avusta ja tuesta huolimatta. Päätös lapsen asumisen tuesta kodin ulkopuolella edellyttää huoltajien suostumusta ja lapsen mielipiteen selvittämistä. Silloin, kun lapsen huostaanoton ja sijaishuollon edellytykset täyttyvät, lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle tehdään lastensuojelulain (417/2007) perusteella.

Lapsen asumisen tuki järjestetään siten, että sillä tuetaan lapsen ihmissuhteita. Lapsen asuessa kodin ulkopuolella kiinnitetään erityistä huomiota ihmissuhteiden jatkuvuuteen ja lapsen oikeuteen pitää yhteyttä hänelle läheisiin henkilöihin.

Lapsen asumista kodin ulkopuolella toteutettaessa selvitetään lapsen toivomukset ja mielipide sekä otetaan ne huomioon lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla (VpL 19 §).

Kodin ulkopuolella asuvan lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen ja opetukseen säädetään varhaiskasvatuslaissa, perusopetuslaissa sekä oppivelvollisuuslaissa (1214/2020). Lapsen asiakassuunnitelmaan kirjataan, miten hänen varhaiskasvatuksensa, perusopetuksensa, oppivelvollisuuslaissa tarkoitettu koulutus tai muu opetus järjestetään lapsen asuessa kodin ulkopuolella. (VpL 20 §.)

Lapsen asumisen tuen maksuista säädetään asiakasmaksulain 7 d §:ssä ja käyttövarasta 7 d § 4 momentissa.

Lapsen asumisen tuella ei paikata perusopetuslain 33 §:n mukaista oppilaan oikeutta maksuttomaan majoitukseen ja täysihoitoon, kun koulumatkaa ei voida järjestää perusopetuslain 32 § 2 mom. säädetyllä tavalla.

1.1.10 Päivätoiminta (VpL 25-26 §)

Vammaisella henkilöllä on oikeus osallistua päivätoimintaan, jos hän on kansaneläkelaissa säädettyä vanhuuseläkeikää nuorempi, hän tarvitsee päivittäistä osallisuuden tukea eikä hän pysty osallistumaan sosiaalihuoltolain 17 §:n (HE 180/2026 vp) perusteella järjestettyyn toimintakyvyn ja osallisuuden tuen palveluun taikka toiminta ei vastaa henkilön yksilöllisiin tarpeisiin. Jos vammainen henkilö, joka tekee ansiotyötä taikka osallistuu työtoimintaan tai työllistymistä tukevaan toimintaan, voi osallistua osittain myös päivätoimintaan, jos se edistää vammaisen henkilön osallisuutta tai työllistymisen mahdollisuuksia.

Päivätoiminnan tarkoitus on tukea vammaisen henkilön sosiaalista vuorovaikutusta ja osallisuutta sekä toimintakykyä ja omia vahvuuksia. Päivätoiminta tukee lain tarkoitusta toteuttaa myös vaativinta apua tai tukea tarvitsevien vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta ja osallisuutta yhteiskunnassa. Jokaisella osallistujalla on lisäksi yksilölliset toimintakyvyn ja osallisuuden tukemiseen liittyvät tavoitteet päivätoiminnalle. Näistä tavoitteista sovitaan yhdessä vammaisen henkilön ja päivätoiminnan työntekijöiden kanssa. Päivätoiminnan tulee vastata vammaisen henkilön asiakassuunnitelmaan kirjattuihin yksilöllisiin tarpeisiin.

Päivätoiminta sisällöltään suunnitellaan aktiiviseksi ja monipuoliseksi siten, että se tarjoaa riittävästi kognitiivisia ja toiminnallisia tavoitteita sekä yhdessä olon mahdollisuuksia. Sosiaalisen vuorovaikutuksen tukeminen eri keinoin päivätoiminnassa on tärkeää. Päivätoiminta voi sisältää esimerkiksi liikuntaa, retkeilyä ja luovaa toimintaa.

Toimintaa järjestetään viitenä päivänä viikossa, mikäli pienempi määrä ei riitä vastaamaan vammaisen henkilön tarpeisiin. Palvelun sisältö, määrä ja toteuttamistapa kirjataan päätökseen. Päivätoiminta voidaan toteuttaa henkilökohtaisena (henkilökohtainen budjetti, jalkautuva päivätoiminta) tai ryhmässä annettavana palveluna taikka osana muuta palvelua. Keski-Suomen hyvinvointialue järjestää päivätoimintaa omana tuotantona, ostopalveluna sekä henkilökohtaisella budjetilla.

Henkilökohtaisella budjetilla voidaan järjestää yksilöllistä päivätoimintaa vammaiselle henkilölle myös muussa kuin sosiaalipalvelun tuottamiseen tarkoitetussa toimintaympäristössä. Tarve nousee asiakkaan omista tarpeista ja mielenkiinnon kohteista, joihin ei ole tarkoituksenmukaista tai mahdollista vastata muilla päiväaikaisen toiminnan järjestämistavoilla. Toiminta voi sisältää esimerkiksi kolmannen sektorin järjestön tarjoamaa hevostalli-, retkeily- tai taidetoimintaa.

Vammaisella henkilöllä on oikeus saada maksuttomat matkat päivätoimintaan, jos hänellä on erityisiä vaikeuksia liikkumisessa eikä hän pysty itsenäisesti käyttämään julkista joukkoliikennettä ilman kohtuuttoman suuria vaikeuksia (asiakasmaksulaki 4 §).

Päivätoiminnasta liittyvästä ylläpidosta voidaan periä kohtuullinen maksu (asiakasmaksulaki 7 e §).

1.1.11 Kehitysvammaisten henkilöiden työtoiminta (VpL 27 §)

Kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain (519/1977) 1 §:ssä tarkoitetulla kehitysvammaisella henkilöllä on oikeus osallistua työtoimintaan, jos sosiaalihuoltolain 17 §:n (HE 180/2026 vp) perusteella järjestetty toimintakyvyn ja osallisuuden tuki ei vastaa kehitysvammaisen henkilön yksilöllisiin tarpeisiin.

Työtoiminnan tarkoitus on tukea kehitysvammaisen henkilön toiminta- ja työkykyä sekä edistää hänen pääsyä työelämään. Työtoiminnalla tuetaan kehitysvammaisen henkilön omia vahvuuksia työelämään osallistumisessa. Työtoimintaa järjestetään henkilön yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Henkilön omia~~.~~ toiveita kuullaan toiminnan määrää, toteuttamistapaa ja sisältöä suunniteltaessa. Työtoimintaa voidaan järjestää joko ryhmämuotoisena toimintana tai yksilöllisenä palveluna toiminnan tavoitteista ja sisällöstä riippuen. Työtoimintaa voidaan järjestää työ- ja toimintakeskuksissa tai muussa toimintaan soveltuvassa paikassa. Keski-Suomen hyvinvointialue järjestää kehitysvammaisten henkilöiden työtoimintaa omana tuotantona ja ostopalveluna.

Työtoimintaan osallistuvalla kehitysvammaisella henkilöllä on oikeus saada maksuttomat matkat työtoimintaan, jos hänellä on erityisiä vaikeuksia liikkumisessa eikä hän pysty itsenäisesti käyttämään julkista joukkoliikennettä ilman kohtuuttoman suuria vaikeuksia (asiakasmaksulaki 4 §).

Kehitysvammaisten henkilöiden työtoiminnasta voidaan maksaa työosuusrahaa. Hyvinvointialueella maksettavat työosuusrahat vahvistetaan erikseen.

1.1.12 Lyhytaikainen huolenpito (VpL 24 §)

Lyhytaikaisen huolenpidon tarkoitus on turvata vammaisen henkilön lyhytaikainen avun ja tuen saaminen, jotta vammaisesta henkilöstä huolehtivat läheiset voivat hoitaa omaan elämäänsä liittyvät välttämättömät velvoitteet ja huolehtia hyvinvoinnistaan. Lyhytaikaisella huolenpidolla turvataan vammaisen henkilön avun tarve päivittäisissä toimissa / valvonta turvallisuuden vuoksi. Lyhytaikaisella huolenpidolla tarkoitetaan huolenpitoa, joka on luonteeltaan tilapäistä tai tietyin väliajoin toistuvaa. Tilanteet, joissa vammainen henkilö tarvitsee palvelua, voivat olla ennakkoon tiedossa olevia ja säännöllisesti toistuvia tai poikkeuksellisia ja äkillisiä tilanteita. Yhtäjaksoisen lyhytaikaisen huolenpidon keston on tarkoitus olla alle kolme kuukautta.

Lyhytaikaisella huolenpidolla täydennetään vammaisen henkilön yksilöllisten tarpeiden mukaan sosiaalihuoltolain, perusopetuslain ja omaishoidon tuesta annetun lain mukaisia palveluita. Omaishoidon tukena järjestettävä omaishoitajan vapaan aikainen hoito on ensisijaista lyhytaikaiseen huolenpitoon nähden. Omaishoitajan ollessa

estynyt huolehtimaan vammaisesta huollettavastaan, vastataan ko. palvelutarpeeseen ensisijaisesti omaishoidon tuen palveluohjauksen ja palveluiden kautta.

Lyhytaikainen huolenpito voidaan toteuttaa henkilökohtaisena tai ryhmässä annettavana palveluna taikka osana muuta palvelua. Lyhytaikainen huolenpito toteutetaan siten, että se tukee vammaisen henkilön osallisuutta hänen ikänsä ja kehitysvaiheensa edellyttämällä tavalla. Lyhytaikaisen huolenpidon järjestämistapoja ovat asiakkaan tarpeesta ja tilanteesta riippuen palvelun järjestäminen kotiin hoitoapuna, ryhmämuotoinen toiminta (sis. koulujen loma-ajan toiminta) sekä tilapäinen ympärivuorokautinen asuminen kodin ulkopuolella tai perhehoito (kts. Kohta 1.1.8 asumisen tuki VpL 18 §).

Keski-Suomen hyvinvointialue järjestää lyhytaikaista huolenpitoa palvelusta riippuen omana toimintana, perhehoitona, ostopalveluna ja palvelusetelillä. Lyhytaikaisen huolenpidon määrästä ja toteutustavasta päätettäessä otetaan huomioon vammaisen henkilön asiakassuunnitelmaan kirjattu avun, tuen ja huolenpidon tarve, vammaisen henkilön toivomukset sekä perheen tilanne kokonaisuudessaan. Lyhytaikaisen huolenpidon sisältö, määrä ja toteuttamistapa kirjataan päätökseen.

Hoitoapu kotiin

Vammaisen henkilön, hoidon ja hoivan järjestämisessä käytetään ensisijaisesti muiden lakien, kuten sosiaalihuoltolain, varhaiskasvatuslain ja perusopetuslain mukaisia palveluita. Jos henkilö ei pysty saamaan tarvitsemaansa palvelua muiden lakien perusteella, voidaan hänelle myöntää hoitoapua tarvittavan palvelun järjestämiseksi. Hoitoavulla tarkoitetaan kotipalvelutyyppistä ohjauksen, hoidon ja hoivan palvelua, jolla vastataan asiakkaan vammaisuudesta johtuvaan tarpeeseen. Hoitoapua järjestetään sekä ostopalveluna että palvelusetelillä ja kyseessä on asiakkaalle maksuton palvelu (asiakasmaksulaki 4 §).

Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta sekä loma-ajan toiminta

Lyhytaikaista huolenpitoa on oikeus saada, jos kunta ei järjestä perusopetuslain 48 b §:n perusteella sellaista aamu- ja iltapäivätoimintaa, joka vastaa vammaisen henkilön yksilöllisiin tarpeisiin.

Kunta voi tuottaa lyhytaikaista huolenpitoa siltä osin, kuin se on hyvinvointialueen ja kunnan tehtäväkokonaisuuksien toteuttamisen kannalta tarkoituksenmukaista. Lähtökohtaisesti koulun loma-aikaista hoitoa järjestetään vanhempien opiskelusta tai työssäkäynnistä johtuvista välttämättömistä syistä. Vanhempien lomaillessa, myös lapsella/ nuorella on oikeus lomaan. Palvelu toteutetaan pääsääntöisesti aamu- ja iltapäivätoiminnoista tuttujen ohjaajien toimesta koulun tiloissa.

Aamu- ja iltapäivätoiminnan maksut määräytyvät perusopetuslain mukaan aina silloin kun vammainen henkilö voi osallistua perusopetuslain mukaiseen toimintaan. Jos vammainen lapsi ei voi osallistua perusopetuslain mukaiseen aamu- ja

iltapäivätoimintaan, hänelle vammaispalvelulain nojalla myönnettävä palvelu on maksutonta (asiakasmaksulaki 4 §). Lyhytaikaisena huolenpitona järjestettävä aamu- ja iltapäivätoimintaan liittyvä ylläpito on maksutonta (asiakasmaksulaki 4 §). Mikäli asiakkaalle myönnetään loma-ajan toiminta vammaispalvelulain 24 §:n mukaisena lyhytaikaisena huolenpitona, voidaan asiakkaalta periä ylläpidosta kohtuullinen maksu (asiakasmaksulaki 7 e §).

Välttämättömät matkat lyhytaikaisen huolenpidon palveluihin järjestetään liikkumisen tukena (25 §) ja liikkumisen tuesta perittävästä asiakasmaksusta säädetään asiakasmaksulain 7 f §:ssä.

1.1.13 Taloudellinen tuki hengityslaitteen varassa elävälle henkilölle (VpL 33 §)

Hengityslaitteen varassa elävällä henkilöllä tarkoitetaan henkilöä, jonka elämän ylläpitäminen edellyttää henkitorviavanteen kautta toteutettavaa tai muuta pysyvää taikka pitkäaikaista ympärivuorokautisesti laitteen avulla toteutettavaa hengitystukihoitoa.

Hengityslaitteen varassa elävällä henkilöllö on oikeus saada taloudellista tukea ylläpitokustannuksiinsa silloin, kun hän ei ole terveydenhuollon laitoshoidossa. Taloudellisena tukena myönnetään 1400 € kuukaudessa. Hengityslaitteen varassa elävälle henkilölle annettava hoito, ylläpito terveydenhuollon laitoshoidon aikana sekä hoitoon liittyvät kuljetukset ovat asiakkaalle maksuttomia (asiakasmaksulaki 5 §).

Jos henkilöllä on oikeus saada yleisestä asumistuesta annetussa laissa tarkoitettua asumistukea taikka opintotukilaissa tarkoitettua asumislisää, hänen on haettava ensisijaisesti niitä. Tällöin henkilölle myönnettävästä taloudellisesta tuesta vähennetään henkilön saama asumistuki tai -lisä.

Jos henkilö kuuluu useamman henkilön ruokakuntaan, joka saa yleistä asumistukea, vähennetään henkilölle myönnettävästä taloudellisesta tuesta osuus, joka lasketaan jakamalla ruokakunnalle maksettava yleinen asumistuki ruokakunnan jäsenten määrällä. Lisäksi henkilölle maksettavasta taloudellisesta tuesta voidaan vähentää 50 € kultakin vuorokaudelta, jolloin henkilö on ollut lyhytaikaisessa terveydenhuollon laitoshoidossa, jos henkilölle on maksettu taloudellista tukea myös tältä ajalta.

Jos vammaiselle henkilölle maksetaan ylläpitokorvausta ennen 1.1.2025 voimaan tulleiden säännösten perusteella, samalta ajalta ei ole oikeutta saada hengityslaitteen varassa elävän henkilön taloudellista tukea.

1.2 Vammaisille henkilöille järjestettävät harkinnanvaraiset ja määrärahasidonnaiset palvelut ja tukitoimet (VpL 6 §)

Keski-Suomen hyvinvointialue voi määrärahojen puitteissa järjestää vammaiselle henkilölle laissa tarkoitettua taloudellista tukea (VpL 32 §) sekä järjestää muita lain tarkoituksen toteuttamiseksi tarvittavia palveluita ja tukitoimia (VpL 34 §).

1.2.1 Taloudellinen tuki (VpL 32 §)

Hyvinvointialue voi korvata puolet teknisten ratkaisujen ja muiden kuin lääkinnällisen kuntoutuksen välineiden hankkimisesta aiheutuvista kohtuullisista kustannuksista, jos vammainen henkilö tarvitsee niitä:
1) päivittäisissä toimissa;
2) liikkumisessa;
3) vuorovaikutuksessa; tai
4) vapaa-ajan toiminnoissa.

Hyvinvointialue korvaa kokonaan toimintarajoitteen edellyttämät välttämättömät ja kohtuulliset muutostyöt, jotka tehdään vakiomalliseen välineeseen tai muuhun tekniseen ratkaisuun sekä autoon tai muuhun kulkuvälineeseen.

Hyvinvointialue voi myös antaa taloudellisena tukena korvauksetta vammaisen henkilön käyttöön teknisiä ratkaisuja tai muita kuin lääkinnällisen kuntoutuksen välineitä. Välineellä tarkoitetaan laajasti erilaisia päivittäisissä toimissa, liikkumisessa, vuorovaikutuksessa sekä vapaa-ajan toiminnoissa tarvittavia välineitä, koneita ja laitteita. Teknisillä ratkaisuilla tarkoitetaan erilaisia kehittyvän tekniikan ja teknologian mahdollistamia ratkaisuja, joilla voidaan tukea vammaisen henkilön osallistumista ja itsenäistä elämää.

Taloudellista tukea on haettava kuuden kuukauden kuluessa siitä, kun vammainen henkilö on saanut auton tai muun välineen tai teknisen ratkaisun haltuunsa. Määräajasta poiketaan, jos hakemuksen viivästymiselle on hyväksyttävä syy.

Taloudellista tukea myönnettäessä arvioidaan edistääkö haettu väline, kone tai laite olennaisesti vammaisen henkilön omatoimista suoriutumista ja vähentääkö se huomattavasti muiden palvelujen tarvetta. Määrärahat kohdennetaan ensisijaisesti henkilöille, joilla on vaikea toimintarajoite, huomioiden elämäntilanne ja toimintaympäristö kokonaisuudessaan.

Päivittäisissä toimissa suoriutumisessa tarvittavien välineiden, koneiden ja laitteiden hankinnasta aiheutuvien kustannusten korvaamiseen varattu määräraha kohdennetaan ensisijaisesti vammaisten henkilöiden päivittäisissä toiminnoissa tarvitsemien välttämättömien välineiden, koneiden ja laitteiden muutostöihin ja toissijaisesti välineiden, koneiden ja laitteiden hankintaan. Päivittäisissä toiminnoissa

tarvittavat välineet, koneet ja laitteet myönnetään pääasiassa omaksi, jolloin avustuksen määrä on enintään puolet kohtuullisista kustannuksista. Vakiomalliseen välineeseen tehdyt vamman vaatimat välttämättömät, kohtuuhintaiset muutostyöt korvataan kuitenkin kokonaan määrärahojen puitteissa.

Korvaus auton hankintaan ja auton muutostyöt

Ensisijaisena yhteiskunnan avustuksena vammaisen henkilön auton hankintaan on Verohallinnon myöntämä autoveronpalautus. Vammaispalvelulain 32 §:n mukaista autoavustusta myönnetään ensisijaisesti vammaiselle henkilölle jokapäiväiseen liikkumiseen liittyvien tarpeiden perusteella. Avustuksen myöntämisellä tuetaan ensisijaisesti henkilön opiskelua tai työssäkäyntiä. Auton hankintakustannuksia korvattaessa arvioidaan auton hankinnan tai vaihtamisen tarvetta nimenomaan henkilön toimintakykyyn tai toimintakyvyn muutokseen perustuen.

Korvauksena auton hankintaan myönnetään enintään puolet kohtuuhintaisen, yksilöllisen tarpeen mukaisen auton hankkimisesta aiheutuvista todellisista kustannuksista. Korvauksen saamisen edellytyksenä on hakijan vammaisuus, säännöllinen ja päivittäinen kuljetustarve, säännöllinen liikkumisen apuvälineiden käyttö sekä muut vammaan ja sairauteen liittyvät perustelut oman auton tarpeesta.

Autoon tehtäviä muutostöitä myönnetään ensisijaisesti vammaiselle henkilölle jokapäiväiseen liikkumiseen liittyvien tarpeiden perusteella. Autoon tehtävillä muutostöillä tuetaan ensisijaisesti henkilön opiskelua ja työssäkäyntiä. Autoon tehtävinä muutostöinä korvataan asiakkaan vamman kannalta välttämättömät, kohtuuhintaiset apuvälineet, lisälaitteet ja muutostyöt, jotka mahdollistavat vammaiselle henkilölle auton käytön. Vamman vaatimat välttämättömät, kohtuuhintaiset lisälaitteet, elleivät ne ole autossa vakiovarusteina, korvataan yksilöllisen harkinnan mukaisesti määrärahojen puitteissa kokonaan. Apuvälineiden ja lisälaitteiden osalta tulee selvittää mahdollisuus siirtää entisen auton lisälaitteet uuteen autoon. Lisäasennustöistä tulee olla eritelty tarjous.

Auton huoltokustannuksia, korjauksia ja talvi- tai kesärenkaita lisävarusteina ei korvata. Lisälaitteiden korjaus- ja huoltokustannusten korvaus arvioidaan määrärahan puitteissa tapauskohtaisesti. Auton varustetasosta tulee esittää tekninen erittely. Lisäasennustöistä tulee olla eritelty tarjous.

Autoavustusta hakiessa asiakkaan tulee esittää:

- lääkärinlausunto (korkeintaan vuosi sitten annettu)
- kirjallinen kustannusarvio ostettavaksi suunnitellusta autosta
- toiminta- tai fysioterapeutin lausunto lisälaitteiden tarpeesta
- kustannusarviot vamman tai sairauden johdosta välttämättömistä lisälaitteista ja arvio muutostöistä aiheutuvista kustannuksista

- autoliikkeen tai muun tahon tekemä arvio vanhan auton hyvityksestä
- ennakkoveropäätös autoveron palautuksesta
- päätökset muista auton hankintaan myönnetyistä avustuksista tai korvauksista
- muut perustelut autoavustuksen myöntämiselle
- rahoitussuunnitelma
- kopio ajokortista

Päivittäisissä toiminnoissa tarvittavat välineet, koneet ja laitteet

Pääsääntöisesti avustusta ei myönnetä kotitalouksissa yleisten kodinkoneiden (pyykinpesu- ja astianpesukone, matkapuhelin, tietokone sekä muut kodinkoneet) hankkimisesta aiheutuviin kustannuksiin. Korvausta voidaan myöntää ensisijaisesti vammaiselle henkilölle, jos tavallista kodinkonetta merkittävästi arvokkaampi laite on hänen itsenäisen päivittäisistä toiminnoistaan suoriutumisensa vuoksi välttämätön ja/tai vähentää merkittävästi muiden palvelujen, kuten henkilökohtaisen avun tarvetta.

Vammaisen vanhemman arjen suoriutumista lapsen kanssa mahdollistava apuväline siltä osin kuin kustannukset aiheutuvat vanhemman vammasta voidaan huomioida.

Arvioitaessa avustuksen myöntämistä tietokoneeseen selvitetään hakijan yksilöllinen kokonaistilanne, tietokoneen tarve sekä mahdollisuus hankkia tietokone muiden taloudellisten tukimuotojen, kuten Kelan vammaistuen, avulla. Vammaispalvelujen harkinnanvaraisessa taloudellisessa tuessa korvaus tietokoneen hankinnasta aiheutuviin kustannuksiin voidaan suorittaa pääsääntöisesti kerran. Myönnettäessä avustusta vaikeavammaisen henkilön harrastusvälineisiin edellytetään, että kysymyksessä on ns. erityisväline (esim. jääkelkka), jonka tarve on vammasta johtuva. Avustus on korkeintaan puolet kohtuullisista hankintakustannuksista.

1.2.2 Muut palvelut ja tukitoimet (VpL 34 §)

1.2.2.1 Korvaus ylimääräisiin vaatetuskustannuksiin ja erityisravintokustannuksiin

Korvausta ylimääräisiin vaatetuskustannuksiin voidaan myöntää henkilölle, jolle aiheutuu vamman tai sairauden vuoksi kohtuuttomia, ylimääräisiä kustannuksia vaatteiden teettämisestä tai korjauttamisesta silloin, jos henkilö ei voi vammansa vuoksi käyttää perusmallistojen mukaisia valmisvaatteita. Korvausta ylimääräisiin erityisravintokustannuksiin voidaan myöntää henkilölle, jolle erityisravintokustannukset ovat kohtuuttoman suuret esim. kliinisten ravintovalmisteiden käytön vuoksi.

Harkittaessa myönnettävää vammaispalvelulain mukaista korvausta määritellään, kuinka paljon ylimääräistä vammasta aiheutuvaa kustannusta on syntynyt. Ylimääräistä kustannusta arvioitaessa voidaan vertailukohtana käyttää toimeentulotuen laskennassa hyväksyttäviä elintarvike- tai vaatetuskustannuksia. Vammaispalvelulain

mukainen korvaus sovitetaan yhteen muiden samalla perusteella myönnettyjen avustusten kanssa. Tällaisia avustuksia ovat mm. sairausvakuutuslain mukaiset korvaukset ja Kelan myöntämät etuudet, jossa on myöntämisperusteena vamman tai sairauden aiheuttaman haitan ja avuntarpeen lisäksi siitä johtuvat erityiskustannukset.

1.2.2.2 Harkinnanvarainen liikkumisen tuki

Vammaispalvelulain mukaiseen työ- ja päivätoimintaan osallistuvalla vammaisella henkilöllä on oikeus saada maksuttomat matkat toimintaan, jos hänellä on erityisiä vaikeuksia liikkumisessa eikä hän pysty itsenäisesti käyttämään julkista joukkoliikennettä ilman kohtuuttoman suuria vaikeuksia (asiakasmaksulaki 4 §). Mikäli vammainen henkilö ei täytä vammaispalvelulain mukaisen liikkumisen tuen myöntämisen kriteerejä, voidaan hänelle myöntää harkinnanvaraista liikkumisen tukea vammaispalvelulain mukaiseen työ- ja päivätoimintaan tai sosiaalihuoltolain (27 d §:n, 27 e §:n ja HE 180/2026 vp 17 §:n) mukaiseen toimintaan osallistumisen mahdollistamiseksi. Harkinnanvaraisesta liikkumisen tuesta peritään omavastuuosuus ja palvelu kohdennetaan sellaisille vammaisille henkilöille, joiden:

- osallistuminen päivä- tai työtoimintaan edellyttää välttämättä kuljetuksen järjestämistä;
- kanssa samassa taloudessa asuvilla henkilöillä ei ole auton käyttömahdollisuutta tai mahdollisuutta tarjota kuljetusta;
- ja yhdensuuntainen matka kodista / asumisyksiköstä päivä- tai työtoimintayksikköön ylittää 3 km:n matkan

2 Erityishuoltolakiin voimaan jääneet säännökset

Erityishuoltolain (519/1977) nojalla ei järjestetä palveluita, mutta se sisältää edelleen säännökset itsemääräämisoikeuden vahvistamista (42 §), erityishuollossa tapahtuvaa rajoittamistoimenpiteiden käyttöä (42 f -q §) ja tahdosta riippumattoman erityishuollon järjestämistä koskien (32-33 §; 37-39 §).

Erityishuoltolain 1 §:ssä säädetään erityishuollon antamisesta henkilölle, jonka kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai kehitysiässä saadun sairauden tai vamman vuoksi ja joka ei muun lain nojalla voi saada tarvitsemiaan palveluja. Laissa tarkoitetulle henkilölle järjestetään hänen vammaisuutensa aiheuttaman toimintarajoitteen edellyttämiä sosiaalipalveluja ensisijaisesti sosiaalihuoltolain (1301/2014) ja vammaispalvelulain (675/2023) perusteella sekä terveyspalveluja terveydenhuoltolain (1326/2010) perusteella. Erityishuollon tarkoituksena on tukea laissa tarkoitetun henkilön itsenäistä elämää ja itsemääräämisoikeuden toteutumista sekä turvata hänen yksilöllisen tarpeensa ja

etunsa mukainen, riittävä ja laadultaan hyvä vammaispalvelulain 16 §:ssä tarkoitettu vaativa moniammatillinen tuki.

Erityishuoltolain 2 §:n mukaan erityishuoltoon kuuluu:
1) vammaispalvelulain 16 §:ssä tarkoitettu vaativa moniammatillinen tuki, jota toteutetaan 9 §:ssä tarkoitetussa vaativan moniammatillisen tuen yksikössä osana sosiaalihuoltolain 21 c §:ssä tarkoitettua ympärivuorokautista palveluasumista tai 22 §:ssä tarkoitettuja laitospalveluja taikka terveydenhuoltolain 67 §:n 1 momentissa tarkoitettua kehitysvammapsykiatrian osastolla annettavaa erikoissairaanhoitoa;
2) vaativan moniammatillisen tuen yksikössä suoritettavat tahdosta riippumattoman erityishuollon edellyttämät lääketieteelliset, psykologiset ja sosiaaliset tutkimukset;
3) vammaispalvelulain 16 §:ssä tarkoitettuun vaativaan moniammatilliseen tukeen liittyvä sosiaalihuoltolain 17 §:ssä (HE 180/2026 vp) tarkoitettu työtoiminta sekä vammaispalvelulain 25 §:ssä tarkoitettu päivätoiminta ja vammaispalvelulain 27 §:ssä tarkoitettu työtoiminta

Erityishuoltolain 9 §:n mukaan hyvinvointialueella tulee olla alueella esiintyvän tarpeen mukainen määrä vaativan moniammatillisen tuen yksiköitä. Vaativan moniammatillisen tuen yksiköitä ovat sellaiset sosiaalihuoltolain 21 c §:ssä tarkoitetut ympärivuorokautisen palveluasumisen yksiköt ja 22 §:ssä tarkoitetut laitospalveluyksiköt sekä terveydenhuoltolain 67 §:n 1 momentissa tarkoitetut kehitysvammapsykiatrian osastot, joilla on käytettävissään riittävä lääketieteen, psykologian ja sosiaalityön asiantuntemus vaativan moniammatillisen tuen toteuttamista ja seurantaa varten.

Erityishuoltolain 23 §:n mukaan erityishuollon yksilöllistä järjestämistä varten hyvinvointialueella on oltava vaativan moniammatillisen tuen asiantuntijaryhmä ja päätöksiä tekevä vaativan moniammatillisen tuen asiantuntijaryhmä. Päätöksiä tekevän vaativan moniammatillisen tuen asiantuntijaryhmän jäseninä on vähintään kolme hyvinvointialueen viranhaltijaa siten, että asiantuntijaryhmässä on edustettuna lääketieteen, psykologian ja sosiaalityön asiantuntemus.

Erityishuoltolain 31 §:n mukaan erityishuollon antamiseen liittyvää päätöksentekoa varten hyvinvointialueella on oltava päätöksiä tekevä vaativan moniammatillisen tuen asiantuntijaryhmä, jonka jäseninä on vähintään kolme hyvinvointialueen viranhaltijaa siten, että asiantuntijaryhmässä on edustettuna lääketieteen, psykologian ja sosiaalityön asiantuntemus. Erityishuollon antamista koskeva hakemus tulee tehdä päätöksiä tekevälle vaativan moniammatillisen tuen asiantuntijaryhmälle. Asiantuntijaryhmä päättää erityishuollon antamisesta ja lopettamisesta.

Erityishuolto ja erityishuoltolain 39 §:ssä tarkoitettu kuljetus on asiakkaalle maksutonta. Kehitysvammaisen ylläpidosta voidaan kuitenkin periä kohtuullinen maksu. (Asiakasmaksulaki 4 §.)